

komen buiten staat, en ze dan ook ziet, wél objectief, maar dan toch weêr met iets als een innerlijk oog, ditmaal uit den hoek van den humor: een humor als die van Buysse, gul maar in de beste gevallen ook vol meêdoogen. Want vaak heeft de christelijke caritate het op de ondeugende vaststelling gewonnen, zoodat de liefde oppermachtig werd. Gustave van de Woestijne heeft de Laethemsche boeren vaak bij de walgelijkste ziekten geholpen; het heeft hem gedrenkt met het zuiverende leed. Daarom zijn sommige van zijne boeren naar de uitdrukking zoo diep aangrijpend. Geen leed is aan Gustave van de Woestijne verloren gegaan. Heeft hij de boeren wel heel vaak gezien met hunne stompe of sluwe leelijkheid, nooit deed hij hun te kort in hun diepere menschenwezen; vaak heeft hij ze verhoogd in hunne hoogere menschelijkheid.

Het is misschien wel in zijn zeer talrijke religiëuze schilderijen dat Gustave van de Woestijne getuigenis aflegt van de wisselvallige bewogenheid van zijn innerlijk gemoed. In de eerste die hij maakte — tusschen zijn achttiende en twintigste jaar, — kan men, zonder onoprecht te wezen, heel goed niet anders zien dan vrome, zelfs eenigszins bekrompen voorstellingen, gebonden aan eene formeele godsdienstigheid die het meerpersoonlijke, ik bedoel individuëel-interpreteerende, geloof verdringt zoo niet uitsluit. Zelfs nog vóór hij de Vlaamsche Primitieven, zooals men ze vertoonde te Brugge, van dichterbij had leeren kennen, schilderde Gustave van de Woestijne zijne heiligen met eene minutiëuze strakheid, die slechts oogenschijnlijk eenig mysterie inhield. Doch deze zelf-opgelegde strengheid, die niet dan eene intellectuëele pathetiek inhield, kon niet duren, waar, van meet af, ook voor hem godsdienst toch eene wijding was. Reeds te Sinte Martens Laethem gaf hij, in grootere paneelen, blijk van eene ingetogenheid waarvan de voordracht stellig rechtstreekscher aansprak, en waar slechts, bij uitzondering, een tikje sentimentaliteit den gelouterden ernst even van verstoren kwam. Toen de schilder later, gehuwd en vader, Laethem voor Brussel en weldra voor Leuven zou verlaten, lag het in de lijn van zijne bestemming dat hij, volkomen onbewust, zijn godsdienstige geaardheid aan de soms barre werkelijkheid van het leven zou toetsen. Het had geene gescheurdheid voor gevolg, doch eene verinniging die, vrijer van formeelen dwang, te menschelijker werd. Zijne religiëuze doeken zouden doorvoelde symbolen worden. Godsdienst zou hem geen object meer wezen tot stichting, maar een heul en een steun, een troost en een toeverlaat. Ook waar het zich niet meer gebonden toonde aan kerkelijke leering (die hij trouwens in de uiterlijke vertooning nimmer krenken zou), werd het religiëuze schilderij meer en meer een acte van liefde, eene gave van zich-zelf in de verheerlijking van den Zaligmaker, een tot zich toehalen van de Genade in de genadeblijken van de Goddelijke Moeder. — Het brengt ons tot bij de laatste jaren: Gustave van de Woestijne gaat het